

УДК 343.13+34.08

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.58>

ОПТИМІЗАЦІЯ БАЛАНСУ ОСВІТИ Й ПРАКТИКИ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Дуфенюк О.М.,*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики факультету № 1**Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ
<https://orcid.org/0000-0001-6529-4036>*

Дуфенюк О.М. Оптимізація балансу освіти й практики як чинник підвищення якості кримінального провадження.

Запропонована публікація є частиною дослідження балансу в складній системі кримінального провадження. Відповідно до концепції авторки цей баланс реалізується на трьох рівнях: (1) інституційний рівень; (2) правозастосовний рівень; (3) особистісний рівень. На особистісному рівні чільне місце відводиться питанню освітньої підготовки персоналу органів досудового розслідування, прокурорів та суддів. Синергія та тісний корелятивний зв'язок між освітою та практикою є основою якісного кримінального провадження та ефективного виконання завдань кримінального правосуддя. Останніми роками у науковій доктрині лунає критика сучасного процесу підготовки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності в Україні. Відтак, метою дослідження є експлікація авторської відповіді на питання: як оптимізувати процес професійної підготовки суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності. Змістова частина статті розділена на три підрозділи. У першому підрозділі йдеться про зміну підходів до освітнього процесу (усвідомлення неможливості в сучасному світі підготувати фахівця на всі випадки службових ситуацій; необхідність розвитку навиків самоосвіти; превалювання інтерактивних, інноваційних методів професійного навчання розвиток творчого мислення; необхідність перегляду вимог до методичного забезпечення освітнього процесу). Додатково звертається увага на необхідність зміни підходів до інституту помічника слідчого. У другому підрозділі статті йдеться про проблематику реформування інституту наставництва (впровадження заходів стимулювання виконання обов'язків наставника; зміни в підходах до критеріїв оцінювання якості практичного навчання; додаткове вивчення досвіду зарубіжних колег щодо поступового «входження» в посаду). У третьому підрозділі дослідження розглядаються питання реформування інституту підвищення кваліфікації персоналу органів досудового розслідування, прокуратури та суду (перевага тре-

нінгового навчання, плюралізм тематики тренінгів та можливість вибору напрямку підвищення кваліфікації цільовою аудиторією з урахуванням актуальних потреб набуття (посилення, удосконалення) певних компетентностей). У завершальній частині статті викладено коротке резюме отриманих результатів, а також окреслено перспективні напрямки продовження дослідження.

Ключові слова: юридична освіта, органи досудового розслідування, прокуратура, суд, кримінальне провадження, інститут наставника, інститут помічника слідчого, підвищення кваліфікації.

Dufeniuk O.M. Optimizing the balance between education and practice as a factor in improving the quality of criminal proceedings.

This paper is part of a study of balance in criminal proceedings. According to the author's concept, this balance is realized (1) at the level of institutions, (2) at the level of practice, and (3) at the personal level. At the personal level, a prominent place is given to the education of personnel of pre-trial investigation bodies, prosecutors and judges. Synergy and a close correlative connection between education and practice form the basis of high-quality criminal proceedings and implementation of the tasks of the criminal justice system. The scientific doctrine contains a critical vision of modern legal education in Ukraine. Therefore, the purpose of the study is to explain the author's answer to the question: how to optimize the professional training of subjects of criminal procedural activity. The substantive part of the article is divided into three sections. The first chapter deals with changing approaches to the educational process (awareness of the impossibility in the modern world to prepare a specialist for all cases; the need to develop self-education skills; the prevalence of interactive, innovative methods of professional training; the development of creative thinking; the need to review the requirements for methodical support of the educational process). Attention is drawn to the institute of assistant investigator. The second chapter is devoted to the problems of reforming the mentoring institute

(implementation of measures to stimulate the performance of the mentor's duties; changes in approaches to the criteria for evaluating the quality of practical training; analysis of the experience of foreign colleagues regarding gradual "entry" into the profession). In the third section, the issue of reforming the institute of professional development of the personnel of pre-trial investigation bodies, the prosecutor's office and the court is considered (predominance of training, pluralism of topics and the possibility of choosing the direction of professional development by the target audience for the acquisition (strengthening, improvement) of certain competencies). The final part of the article provides a brief summary of the research results.

Keywords: legal education, bodies of pre-trial investigation, prosecutor, judge, criminal proceedings, mentor institute, investigator assistant institute, professional development.

Постановка проблеми. Баланс у кримінальному провадженні постає на інституційному рівні (баланс у системі функціонування державних інституцій), правозастосовному рівні (баланс публічних та приватних інтересів, правових позицій, змісту і форми кримінального провадження) та особистісному рівні (баланс об'єктивності та суб'єктивності, освіти і практики). На особистісному рівні особливе місце належить освітній підготовці суб'єктів процесуальної діяльності, адже від цього залежить якість кримінального провадження і загалом реалізація завдань кримінального правосуддя. Останнім часом в академічних колах часто звучить критика процесу підготовки майбутніх слідчих, прокурорів та суддів. Підкреслюється (В. Маньгора, П. Ситник, М. Задояний, І. Оксом), що освітній процес перевантажений нормативно-теоретичним навчанням, слабко орієнтований на потреби практики, а навчальні плани не завжди враховують неправову сферу діяльності юриста, зокрема комунікацію, тактику дій, конструктивний аналіз, моделювання ситуацій, тобто тих сфер, які хоч і не є правовими, але становлять важливу прагматичну складову рутинної діяльності правника [1, с. 301; 2, с. 196]; констатується (В. Загородній) «відсутня належна учбова база» та «досвідчений викладацький склад» [3, с. 110]; стверджується (Н. Мілорадова), що в освітніх програмах акцентується увага більшою мірою на теоретичній складовій фахової підготовки, недостатня увага відводиться соціальному компоненту підготовки, зокрема розвитку комунікативних якостей та професійної комунікативної компетентності [4, с. 62, 63].

Додатково П. Біленчук зазначає, що сучасна слідча та судова практика покvapливого підходу до усунення «білих плям» у законодавчих актах, методичних рекомендаціях з розгляду окремих

категорій матеріалів у суді не виправдала сподівання на покращення діяльності системи органів правосуддя, а розвиток низки сучасних теорій, які забезпечують певні сфери судочинства, не змогли надати системні, комплексні, консолідовані, методологічні та гносеологічні рекомендації наукового забезпечення особливостей здійснення судового пізнання та доказування [5, с. 6]. Ілюстративними є дані, які подає О. Сафонова, апелюючи до соціологічних досліджень Л. Москвич. Понад 84,2 % опитаних суддів відповіли ствердно на запитання «Чи відчуваєте Ви під час здійснення професійної діяльності брак якихось знань?» [6, с. 221].

Було б помилково вважати, що ці проблеми є характерними тільки для української юридичної освіти. Прикладом може слугувати двохсотлітня німецька система підготовки юристів, яка, як зауважує І. Бойко, також зазнає критики через предметну перевантаженість і надмірну теоретизацію університетської освіти, недостатню міждисциплінарність та координованість університетської та практичної підготовки, значну тривалість рефендаріату та вартість підготовки. Як і в Україні, німецька система підготовки правників більшу частину уваги приділяє вивченню нормативного матеріалу, аніж розвитку аналітичних умінь та навиків. З огляду на це, мовиться про потребу освітньої реформи [7, с. 208]. Отже, актуальність питання правничої освіти і в загальнотеоретичному контексті, і в контексті кримінального процесу поза сумнівом.

Стан дослідження. У науковій доктрині за останні десятиліття нагромаджено значні напрацювання в окресленому вище напрямку. Так, П. Біленчук, А. Богданець, І. Зошій, І. Івашкевич, Р. Калюжний, В. Маньгора, А. Мудрик та О. Кихтюк, Л. Насіленко, П. Ситник, О. Федоренко досліджували проблематику правничої освіти на загальнотеоретичному рівні. Є. Бурмака, В. Загородній, І. Козьяков, В. Куц, О. Томеєв, О. Топчій А. Костенко, Д. Малетов, М. Оніщук, О. Потильчак, Р. Саатов, І. Самсін, Т. Фулей, М. Цуркан вивчали питання освітньої підготовки та професійного добру окремих категорій суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності – слідчих, прокурорів, суддів. А. Бочевар В. Єгупенко, А. Жданюк О. Калита, А. Коструба, О. Писаревська М. Ценко, Г. Яворська присвятили свою увагу питанню опанування правниками окремих компетентностей.

Не можна не зауважити науково-теоретичну та практичну цінність досліджень вказаних та багатьох інших авторів. Утім, запропонована стаття презентує власні міркування авторки щодо шляхів оптимізації балансу освіти та практики в рамках кримінально-процесуальної діяльності, що є однією із вирішальних умов якісного кримінального провадження. У цьому й полягатиме **мета публікації**.

Виклад основного матеріалу. Реформування підходів до розуміння освітнього процесу. По-перше, безперечно, баланс, передусім асоціюється із відповідністю освіти запитам, сформованим практикою. Стейкхолдери-роботодавці, тобто органи досудового розслідування, прокуратури та суду, як зрештою і все демократичне суспільство, зацікавлені у формуванні інтелектуального ядра відповідного органу державної влади, здатного якісно та ефективно виконувати завдання, визначені законодавством. Однак і роботодавцям, і суспільству слід враховувати, що в умовах значного зростання обсягу знань, розвитку технологій, ускладнення правозастосовної практики, множення нових прецедентів, динаміки зміни в структурі злочинності, зміни в законодавстві, що трансформують й практику – в таких умовах об'єктивно неможливо підготувати фахівця на всі випадки службової діяльності і на все професійне життя. Рано чи пізно працівнику доведеться самотужки докладати зусиль самоосвіти та саморозвитку, аби досягти майстерності. Додатково, у кожному територіальному підрозділі у межах правового поля формується своєрідна традиція виконання тих чи інших завдань (наприклад, опису об'єктів, оформлення додатків до процесуальних документів, формулювання мотивувальних частин рішень, скерування запитів і т.д.). Така багатоманітність практики зумовлює неможливість вироблення єдиного підходу, який би задовольнив усіх. Тому базова освіта формує тільки ядро компетентності суб'єкта процесуальної діяльності, але завжди залишатиметься значне поле для подальшого розвитку, що має активуватися під час практик, стажувань, перших років самостійної професійної діяльності.

У XXI столітті головним завданням закладу вищої юридичної освіти є навчити вчитися. Цілком поділяємо позицію Н. Артикуци про те, що необхідно «навчити студента-правника постійно здобувати та продукувати нові знання, застосовувати навички самостійного дослідницького пошуку, виявляти творчість у вирішенні складних професійних проблем і ситуацій» [8, с. 181]. Досягнення такого результату можливе за умови превалювання в освітньому процесі інтерактивних, інноваційних методів професійного навчання. Це один із головних сучасних трендів в освітній діяльності.

Так, наприклад, за даними моніторингу системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ, традиційні аудиторні лекції все ще використовуються в усіх закладах, однак також широко застосовуються сучасні підходи та методи, практичної роботи. У всіх закладах, які брали участь у дослідженні, використовуються практичні вправи, однак співвідношення практики та теорії різниться: від 80 % практики та 20 % теорії (Центр підготовки Академії ККП в Канаді) і 70 % практики та 30 % теорії (Вища школа поліції в Німеччині, По-

ліцейська академія в Хорватії) до 25 % практики та 75 % теорії в Поліцейській академії Х'юстона в США; середні показники – приблизно 50 % на 50 % – демонструють Коледж державної поліції Латвії та Естонська академія наук безпеки [9, с. 22].

З урахуванням реєстру методик викладання дисциплін на юридичних факультетах та в умовах правничих клінік, підготовленого Центром методик правничої освіти Національного університету «Києво-Могилянська академія» [8, с. 182], під час професійної підготовки суб'єктів процесуальної діяльності можуть застосовуватися наступні їх види: *аналіз правової ситуації*, наприклад, формування методики розслідування конкретного злочину, аналіз судового рішення); *аналіз помилок*, наприклад, у заздалегідь підготовленому процесуальному документі (клопотанні, постанові, ухвалі, повідомленні, обвинувальному акті, скарзі); *брейнстормінг*, наприклад, мозковий штурм щодо знання нормативної бази, змісту стандартів, засад кримінального провадження, оцінки доказів, застосування криміналістичних засобів тощо; *дебати*, наприклад, пов'язані з імітацією відстоюванням правової позиції стороною обвинувачення та стороною захисту у судовому провадженні; *дискусія*, наприклад, стосовно запровадження законодавчих новел, які стосуються процесуальної діяльності; *ділова (рольова) навчальна гра*, наприклад, пов'язана із вирішенням поліцейського квесту, що передбачає прибуття слідчо-оперативної групи за викликом, проведення першочергових та невідкладних процесуальних дій; проведенням підготовчого судового засідання тощо; *експромт-промова*, наприклад, стосовно обґрунтування визнання доказів недопустимими, достатності підстав для обрання запобіжного заходу і т.д.; *займи позицію*, наприклад, щодо можливості застосування процесуального законодавства у конкретному випадку, висловлення заперечення на апеляційну скаргу; *коментування, оцінка, самооцінка дій учасників*, наприклад, після презентації тактики проведення процесуальної дії (огляду, обшуку, пред'явлення для впізнання), проведення судового засідання або підготовка кротких резюме щодо фактів і питань права рішень суду та окремих думок суддів, виявлення основи розбіжностей таких думок; *майстер-класи*, наприклад, з тематики виконання криміналістичної фотографії, виготовлення гіпсових зліпків, вилучення папілярних слідів, проведення допитів за спеціальними методиками; *публічний виступ*, наприклад, підготовка промови для участі у судових дебатах, підготовки доповіді з питань слідчої, прокурорської та судової практики; *переговори*, наприклад, укладення угоди про примирення або угоди про визнання винуватості; *«навчаючи вчуся»*, доручення опанувати та потім навчити інших навичкам допиту дитини за

методикою «зеленої кімнати»; «ажурна пилка», наприклад, для засвоєння текстової інформації, судової практики ЄСПЛ і т.д. Важливими є зміни підходів до проведення бінарних занять із залученням досвідчених спеціалістів, коли освітяни і практики синергетично діють на досягнення єдиного позитивного результату.

По-друге, як слушно говорить О. Топчій, навчальний процес сьогодні необхідно орієнтувати не стільки на інформаційне насичення, скільки на формування продуктивного мислення, розвиток інтелектуального потенціалу особистості майбутнього фахівця, інтуїції, способів логічного аналізу та різнобічного опрацювання інформації, творче її використання [10, с. 227-228]. Про значущість творчого підходу до вирішення службових завдань говорили П. Ситник [2, с. 196], І. Івашкевич [11, с. 69] та інші фахівці. Підтвердженням раціональності сказаного є той факт, що держави – члени Європейського Союзу намагаються досягти балансу між включенням правових і не правових тем до програм навчання у співвідношенні 50/50 [12, с. 142]. І хоча не всі держави дотримуються таких рівних пропорцій, все ж існує єдність розуміння важливості не тільки когнітивного, але й інших компонентів структури компетентності сучасного правника.

Прикладом може слугувати португальська система підготовки суддів та прокурорів, в рамках якої чільне місце відводиться знанням та навичкам не правничих сфер «для розуміння суддею або прокурором життєвих реалій»; розумінню процесу ухвалення рішень і вмінь застосовувати при цьому практичну і правову інтуїцію, розбудові аналітичних здібностей; здатності вести дебати і їх підсумовувати, враховувати інтереси та практичні наслідки постановлених рішень; оволодінню методикою управління і ведення справи, оволодінню комунікативними навичками, включно із застосуванням інформаційних комунікаційних технологій і т.д. Цікаво, що оцінювання знань відбувається за накопичувальною системою, коли сумуються бали за виконання різних видів робіт та завдань, даних і звітів викладачів, наставників та регіональних «інспекторів» [13, с. 103]. Така різнобічність оцінок дозволяє об'єктивувати та індивідуалізувати цей процес, що заслуговує схвалення.

Здійснене узагальнення даних [5, с. 6, 8; 14, с. 166] дало підстави сформулювати перелік тих освітніх компонентів, які, на наш погляд, доречно додати до освітньо-професійної програми підготовки суб'єктів процесуальної діяльності: «Правова аргументація», «Законодавча техніка», «Теорія і практика пізнання у кримінальному процесі», «Допустимість доказів у кримінальному процесі», «Конфронтація у кримінальному процесі», «Комунікація у кримінальному процесі», «Методика допиту у кримінальному провадженні».

Треба також погодитись, якою б досконалою не була освітньо-професійна програма, викладацький персонал та матеріально-технічна база, як слушно зауважує В. Маляренко, «в реальному житті необхідні такі знання і вміння, які не знайдеш у книжках. Вони напрацьовуються роками власної практики, а також шляхом спілкування зі спеціалістами, які мають більше стажу, більше знань і вмінь. Це професійні відчуття, впевненість, або іншими словами, це «нюх», інтуїція... скільки б ти не читав, та до тих пір, поки сам на лобі не наб'єш шишок, зробити так, як слід не зможеш» [15].

Таке розуміння лежить в основі підходу, досить поширеного закордоном, коли доручити виконання обов'язків прокурора чи судді неможливо навіть після успішного завершення навчання та подолання конкурсного бар'єру. Йдеться про поступове «входження» в посаду за прикладом німецької підготовчої служби рефендаріату [7, с. 206] або суддів-стажерів [16, с. 406], польської асесури прокурорів та суддів [17] або португальської інтернатури суддів та прокурорів [13, с. 103]. У цьому напрямку спостерігаються позитивні зміни. Зокрема, поданий ще в лютому 2021 р. законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення добору та підготовки прокурорів» № 5158, яким скасовано вимогу дворічного стажу та передбачено посаду прокурора-стажиста окружної прокуратури і визначено порядок відбору, підготовки та його повноважень, 13 березня 2023 р. повернувся до Верховної Ради України з підписом Президента.

На порядку денному постає важливе питання посилення ролі інституту помічника слідчого, який має стати надійним персональним напарником для слідчого. Помічник слідчого має виконувати роботу з підготовки документації, бути присутнім при проведенні процесуальних дій, готувати проекти рішень, координувати комунікацію між слідчим та іншими учасниками. В такий спосіб нам вдасться реалізувати два завдання: з одного боку, розвантажити слідчого, що дозволить більш творчо та індивідуалізовано підходити до розслідування кримінальних правопорушень, встигати стежити за змінами законодавства та правовими позиціями вищих судових органів, відкоригувати навантаження, запобігти професійному вигоранню та передчасному припиненню кар'єри, з іншого – це дасть змогу молодим фахівцям удосконалювати отримані в закладах вищої освіти базові компетентності та набувати досвіду, необхідних для власного кар'єрного зростання та призначення в майбутньому на посаду слідчого. Відтак, це дозволило б сповільнити плинність персоналу в органах досудового розслідування. Такими, що потребують додаткового обговорення, є питання деталізації функціональних обов'язків помічника, процедура добору (було б добре, коли при при-

значенні такого напарника враховувалась думка слідчого), оплати праці, впровадження обов'язкового стажу перебування на посаді помічника слідчого перед призначенням на посаду слідчого і т.ін.

По-третє, безперечно, від науково-педагогічного персоналу великою мірою залежить якість освітнього процесу. Європейська практика доводить, що тренеру потрібно бути відкритим, щоб присутні на семінарі бажали вчитися, сприймали матеріал, а не просто були присутні, щоб розум здобувачів був відкритий до сприйняття нових ідей [12, с. 143]. Разом з тим, відсутність презумпції «доброго викладача» детермінувала нагромадження значного масиву вимог до методичного забезпечення, наявність якого вважається запорукою якісного освітнього процесу. Однак це не завжди так. Наявність численних методичних матеріалів ще не означає, що здобувач ними користуватиметься. Натомість сумлінне ставлення до розробки методичних комплексів забирає чимало часу, який тренер, викладач, науково-педагогічний працівник міг би витратити більш продуктивно для проведення наукового дослідження, розробку ситуаційних квестів тощо. Видається доцільним перегляд вимог до методичного забезпечення освітнього процесу.

Реформування інституту наставництва.

Часто виконання обов'язків слідчого, прокурора, судді порівнюється з мистецтвом, але поки молодий фахівець набуде майстерності, він потребує порад з боку досвідчених колег, а коли цього немає, то, як зауважує В. Маляренко, марно сподіватися на успіх. Як наслідок, «резонансні справи не доходять до суду або розвалюються в суді переважно не тому, що хтось так хоче, а тому, що слідчі й прокурори не можуть якісно розслідувати їх через відсутність знань і досвіду. Там командирського голосу недостатньо» [18]. В. Куц також критично ставиться до зарахування на посади безпосередньо після студентської лави у двадцятирічному віці осіб, які не мають ані спеціальних навичок, ані життєвого досвіду, а потім «донавчається» у процесі стажування за місцем роботи під наставництвом «вчорашніх випускників», а тому рівень професійності таких фахівців об'єктивно не може бути високим [19, с. 28]. Прибуття на практику чи стажування здобувачів вищої освіти під час освітнього процесу часто сприймається як необхідність «бути «нянькою» для молодих спеціалістів» [20, с. 13]. При значному навантаженні у вигляді сотень кримінальних проваджень слідчих та прокурорів не дивно, що доволі часто домінує формальне відношення до виконання обов'язків наставника, що звісно не може не позначитися на ефективності такої підготовки майбутнього персоналу.

З метою підвищення ефективності інституту наставництва вбачається доречним розробити си-

стему стимулюючих заходів фінансового та організаційного характеру, які б дозволили підвищити результативність процесу набуття компетентностей новим персоналом. Скажімо, такі заходи можуть охоплювати додаткову винагороду для наставника за додаткові витрати часу та інших ресурсів в ході практичного навчання; зменшення навантаження на період виконання обов'язків наставника; встановлення більш конкретних норм та правил щодо верифікації набутих молодим фахівцем компетентностей (кількість складених процесуальних документів, проведених процесуальних дій; перебування у суді під час розгляду клопотань тощо) і т.д. У деяких випадках доречно, щоб майбутній або новопризначений фахівець не просто був присутній під час певних дій, які виконує наставник, як пасивний спостерігач, але й за можливості дублював їх виконання (наприклад, складали паралельно протокол, клопотання, промову для участі в судових дебатах тощо) а згодом (без сторонніх очей) демонстрував наставнику в який спосіб вони б ті чи інші процесуальні дії провели.

Потребують зміни і підходи до критеріїв оцінювання результатів практичного навчання у структурних підрозділах інституційної інфраструктури кримінального провадження. До прикладу, вбачається доцільним вважати успішно завершеною підготовку фахівця-слідчого, який провів під керівництвом наставника не менше 10 оглядів місця події, 15 допитів та/або одночасних допитів, 5 слідчих експериментів/пред'явлень для впізнання/обшуків, підготував самостійно 5 кримінальних проваджень і т.д. Безперечно, до різних суб'єктів процесуальної діяльності має бути застосований диференційований підхід з урахуванням специфіки майбутніх професійних обов'язків.

Реформування інституту підвищення кваліфікації.

Найкращою формою підвищення кваліфікації, на наш погляд, є тренінгове спеціалізоване навчання. До переваг тренінгу як активної форми навчання відносять: наближеність до реальної практичної діяльності, інтерактивність учасників, активізацію групової динаміки і набуття досвіду командної роботи, інтенсифікація процесу навчання під впливом особливого емоційного, інтелектуально-пізнавального настрою [21, с. 12]. Підвищення кваліфікації має відбуватися не тільки у стінах закладів освіти, але із залученням громадських організацій, експертів, досвідчених представників практичних підрозділів, які акцентують увагу на актуальних проблемах, типових помилках процесуальної діяльності, діляться досвідом. Позитивною є практика проходження спеціалізованих тренінгів закордоном.

Тренінгове навчання має мати певну тематичну спрямованість, а цільова аудиторія має мати можливість самостійного вибору напрямку, що має бути продиктоване необхідністю набутти, по-

кращити компетентності у певній сфері службової діяльності. В протилежному випадку маємо загальний набір тем, з яких одна-дві будуть дійсно цінними для суб'єкта процесуальної діяльності, а решта – повторенням вже засвоєного або вивчення такого матеріалу, який не є актуальним безпосередньо для його діяльності.

Позитивним у цьому контексті є досвід Латвійського суддівського тренінгового центру, де в процесі підготовки та при подальшому навчанні, підвищенні кваліфікації фахівці з'ясовують, яких компетенцій уже слухачем досягнуто, по оволодінню якими ще потрібно організувати відповідний навчальний курс, щоби сприяти у подальшому розвитку та підсиленню цих компетенцій [12, с. 140]. Латвійські колеги також наголошують на ще одному важливому аспекті балансу – між навчальними потребами системи та очікуваннями самих слухачів [12, с. 144]. Тематика тренінгів має відповідати актуальним запитам та викликам, наприклад, «Криміналістичної фотографія у кримінальному провадженні», «Особливості допиту вразливих категорій осіб», «Інноваційні технології у кримінальному провадженні», «Розслідування воєнних злочинів», «Комунікація в кримінальному процесі», «Використання БПЛА у криміналістичній діяльності» тощо.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє сформулювати наступні висновки. Баланс в дихотомії «освіта – практика» актуалізується в рамках кримінального провадження на особистісному рівні. У діяльності освітніх центрів додатково можна стверджувати про існування кількох субрівнів балансу: баланс теоретичного і практичного освітніх компонентів; баланс правових і неправових дисциплін; баланс освітнього матеріалу і актуальних потреб практики; баланс освітнього процесу і очікувань стейкхолдерів і т.д. Посилення балансу між освітою і практикою, що актуалізується в рамках реалізації кримінального провадження, вбачається можливим завдяки *реформуванню підходів до розуміння освітнього процесу в сучасних умовах* (усвідомлення неможливості підготувати фахівця на всі випадки службової діяльності і на все професійне життя; необхідність розвитку навиків самоосвіти; превалювання інтерактивних, інноваційних методів професійного навчання розвиток творчого мислення; необхідність перегляду вимог до методичного забезпечення освітнього процесу), *реформуванню інституту наставництва* (впровадження заходів стимулювання виконання обов'язків наставника; зміни в підходах до критеріїв оцінювання якості практичного навчання; додаткове вивчення досвіду зарубіжних колег щодо поступового «входження» в посаду), *реформуванню інституту підвищення кваліфікації персоналу* (перевага тренінгового навчання, плюралізм тематики та можливість вибору напрямку підвищення кваліфікації цільовою аудиторією для на-

буття (посилення, удосконалення) певних компетентностей).

Безумовно, в рамках обмеженого обсягу статті не можна претендувати на вичерпність запропонованих рішень, тож перспективними напрямками подальших наукових пошуків може бути деталізація окреслених напрямів та пошук нових механізмів оптимізації балансу освіти і практики у кримінально-процесуальній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Маньгора В.В. Болонський процес і професійна підготовка юристів. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 14. С. 298–303.
2. Ситник П. Фахова підготовка майбутніх юристів у закладах вищої освіти: сучасний стан і проблематика. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2019. Вип. 26 (1). С. 194–197.
3. Загородній В.Є. Професійна підготовка прокурорів у контексті прийняття нового Закону України «Про прокуратуру». *Митна справа*. 2014. № 5 (2.2). С. 109–114.
4. Мілорадова Н.Е. Застосування тренінгових технологій у професійній підготовці слідчих (на прикладі тренінгу «Психологія допиту»). *Юридична психологія*. 2020. № 1(26). С. 62–69. DOI: <https://doi.org/10.33270/03202601.62>.
5. Біленчук П. Підготовка юристів нової генерації. Світовий досвід та реалії українського класичного університету. *Віче*. 2013. № 22. С. 6–8.
6. Сафонова О.Ю. Підвищення кваліфікації та професійна підготовка суддів: концепція дискурсу. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. Вип. 75. С. 217–224.
7. Бойко І.С. Підготовка юристів у сфері морського права у системі юридичної освіти. *Правове регулювання економіки*. 2013. Вип. 13. С. 205–212.
8. Артикуца Н. Високоєфективні методики фахової підготовки правників. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. С. 180–188. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2449/Artukyt_s_a_Vysokoeffektivni.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
9. Системи освіти та підготовки поліції в регіоні ОБСЄ. Київ, 2018. 164 с.
10. Топчій О. Гуманістичні аспекти професійної освіти як основа моделювання процесу підготовки слідчих у вищих навчальних закладах міністерства внутрішніх справ України. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка*. 2011. Вип. 99. С. 223–230.

11. Івашкевич І.В. Характеристика підструктур особистості та визначення складових професійної компетентності юриста. *Психологія: реальність і перспективи*. 2016. Вип. 6. С. 66–71.
12. Калніна-Кауне С. Первинна підготовка в країнах ЄС. Короткий огляд. Методологія і зміст: підхід Латвійського суддівського тренінгового центру. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 1. С. 140–144.
13. Фулей Т. Добір і підготовка суддів та прокурорів у Португалії. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 2. С. 101–106.
14. Манасян А. Підготовка кандидатів на посаду судді та підвищення кваліфікації суддів у контексті питань захисту прав людини: досвід Академії юстиції Республіки Вірменія. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 1. С. 165–167.
15. Маляренко В. Провалена реформа, або Дещо про «реформаторські» зміни в прокуратурі та прокурорську майстерність. *Lexinform*. 27.02.2020. URL: <https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/provalena-reforma-abo-deshho-pro-reformatorski-zminy-v-prokuraturi-ta-prokurorsku-majsternist/>.
16. Бурмака Є.А. Післядипломна підготовка суддів у контексті верховенства права. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 405–409.
17. Rozdział 2b – Asesorzy sądowi – Prawo o ustroju sądów powszechnych. Dz.U. 2023. 217. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/prawo-o-ustroju-sadow-powszechnych-16909701/dz-2-roz-2-b>.
18. Голова ВСУ у відставці Маляренко: Реформа прокуратури: мета і засоби. *Протокол*. 25.05.2016. URL: https://protocol.ua/ru/reforma_prokuraturi_meta_i_zasobi/.
19. Куц В.М. Підготовка прокурорських кадрів у контексті реформування правничої освіти: європейські моделі та вітчизняні реалії. *Юридична наука*. 2011. № 1. С. 28–33.
20. Якимчук М., Лизогуб Б. Актуальні проблеми професійної підготовки суддів і прокурорів у аспекті європейської інтеграції України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. № 3. С. 10–15.
21. Огородник А.П., Гордєєв В.В. Професійна підготовка судді: інтерактивні методи навчання та їх застосування. *Слово Національної школи суддів України*. 2016. № 1. С. 6–17.